

UN MORMÂNT ROMAN DE PE TERITORIUL RURAL AL MUNICIPIULUI DUROSTORUM

DE
VASILE CULICĂ

Într-un punct situat în dreptul indicației kilometrice 129,800 de pe drumul național nr. 3 București—Constanța, surparea malului Dunării a distrus un mormînt de epocă romană, împrăștiind cea mai mare parte din inventar. Lipsa totală a materialului osteologic sau a unor dovezi de cremațiune nu ne îndreptățește să presupunem că resturile date la iveală aparțin unui cenotaf ci mai degrabă explicația trebuie căutată în repetata prăbușire a malului.

Locul este situat pe raza comunei Ostrov (jud. Constanța) în apropierea imediată a orașului Silistra (R. P. Bulgaria) și a făcut parte din teritoriul anticului Durostorum¹. Deși străvechea așezare tracică, devenită municipiu sub Marc Aureliu, a jucat un rol important în istoria romano-bizantină ca centru militar, economic-vamal sau religios, cunoașterea etapelor lui de dezvoltare, extinderea centrului urban și întinderea teritoriului rural, situarea lagărului legiunii a XI-a Claudia și a așezării de *canabae* au făcut prea puțin obiectul unor cercetări organizate², modestele informații arheologice de care se dispune azi fiind în cea mai mare măsură tributare descoperirilor întâmplătoare.

Lipsa săpăturilor sistematice determină necesitatea consemnării riguroase a tuturor descoperirilor fortuite ca singur mijloc de informare și de valorificare științifică.

În pământul răvășit de lunecare și de ape au fost identificate fragmentele unui număr de patru țigle romane, dreptunghiulare, plate și cu marginile ridicate, de dimensiuni mari (54 × 47 cm), provenite fără îndoială din structura amenajată pentru protejarea complexului funerar.

¹ *Tabula Imperii Romani*, Romula, Durostorum, Tomis, L 35, București, 1969, sub voce Durostorum, Ostrov (citește Moes. Inf. in loc de Scyth. Min.)

² Gh. Florescu, *Monumenti antichi di Durostorum* (...A Silistra (Durostorum) non si sono fatti scavi sistematici...), Dacia, 9—10, 1941—1944, p. 427; R. Constantinescu, *RÉSEE*, 5, 1967, 1—2, p. 20, nota 79; A. Frova, *Pittura romana in Bulgaria*, Roma, 1943, p. 7—8.

Aspectul marginilor cioburilor indică spărturi recente, provocate de rupe-rea și surparea malului.

Din inventarul mormîntului au fost recuperate piesele a căror descriere urmează :

1. Urcior ovoidal lucrat din pastă cărămizie, puțin densă și dură, cu o singură toartă, canelată. Gura ușor evazată. Se sprijină pe un inel cu diametrul mai mare decît partea inferioară. Î. 21 cm ; diam. maxim 12 cm ; diam. fundului 3,7 cm (fig. 3/1).

2. *Unguentarium* cu corp sferic și git înalt, cilindric, cu buză inelară, terminat printr-o deschidere evazată. Corpul cu pereți subțiri, lucrat dintr-o pastă cărămizie-roșcată, cu caneluri puțin reliefate, este așezat pe o bază aplatizată, continuată din peretele vasului. Î. = 17 cm ; Î. gitului = 9 cm ; diam. corpului = 9,5 cm (fig. 3/2).

3. Dintre obiectele salvate, un interes mai mare îl prezintă o oglindă metalică, de mărime mijlocie (diam. 9,8 cm). Placa discoidală concav-convexă a fost turnată din bronz. Fața bombată a fost puternic lustruită și acoperită cu un strat subțire de metal alb, probabil argint, păstrat pe aproape jumătate din suprafață (fig. 1). Spatele a rămas neșlefuit și poartă urmele asperităților inerente turnării în tipar, dar a fost dublat cu un înveliș confecționat dintr-o placă subțire de bronz aurit, împodobit cu un motiv alegoric realizat prin presare într-un tipar (fig. 2/a—b).

Condițiile mediului în care a fost depusă oglinda și prăbușirea complexului funerar au pricinuit pierderea a aproape jumătate din învelișul ornat. În ceea ce se mai păstrează se poate distinge cu ușurință în centrul discului reprezentarea zeiței Venus în picioare, privită jumătate din spate. Un ușor vestmînt pare a se distinge, lingă spărtură, în jurul gambei. Zeița privește un coif cu mască (atribut al zeului Marte) pe care îl ține în mîna dreaptă întinsă, în timp ce se sprijină cu coapsa și cu brațul stîng pe un stilp sau pe o coloană așezată în spatele ei. Rezemat de coloană se observă scutul lui Marte³.

Solul este redat printr-o linie reliefată, sub care se distinge un ornament în formă de ovă, un bucraniu și alte simboluri neidentificabile.

Deasupra capului o ghirlandă formată dintr-un rînd de frunze și din două rînduri de fructe rotunde, din care se desprind fluturînd două *taenii*, este susținută de un amoraș. Deasupra ghirlandei, un obiect neidentificat. Un al doilea amoraș, situat mai jos, pare că aleargă către zeiță — plutind ea și primul — ținînd în mîna dreaptă întinsă, un disc, probabil o oglindă⁴. Ambii amorași țin în mîna stîngă cîte un obiect în formă de nuia.

Pe jumătatea din stînga a plăcii ornate — pierdută în cea mai mare parte — se conservă doar un rest dintr-un obiect neidentificat, suprapus de un altul cilindric care arată mai degrabă ca o casetă de toaletă dar poate fi considerat și un altar de proporții reduse, cum se întilnesc, plutind în partea de sus, pe stelele funerare de la Marea Neagră⁵.

³ Pe o gemă de la Romula, Venus poartă armele lui Marte, printre care coiful și scutul. Cf. D. Tudor, *Oltenia Romană*³, p. 401.

⁴ Pe o reprezentare de marmură de la Bumbești, zeița este însoțită de doi amorași; pe altele, de la Romula și Bumbești, amorașii îi țin oglinda pentru a-și aranja coafura, *loc. cit.*

⁵ Mulțumim și pe această cale profesorului dr. Hans Möbius (R. F. G.) pentru confirmarea, după fotografie, a identificării tipului Venus și pentru indicațiile bibliografice de la nota 13.

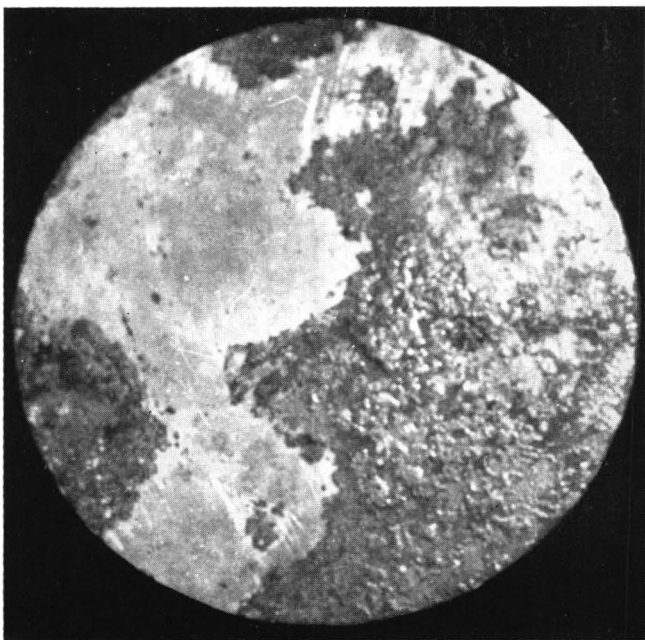

Fig. 1. Oglindă de bronz argintată (față).

Fig. 2. Resturile membranei de bronz aurit care acopera spatele oginzii de bronz.

Oglinda nu a fost prevăzută cu miner.

Mormintul fiind cu totul răvășit și conținutul lui în mare parte pierdut, nu sînt posibile considerații mai ample în legătură cu obiceiurile funerare de rit și ritual. Protejarea cu țigle, depunerea unor vase de ofrandă și de obiecte care au aparținut defunctului sînt practici obișnuite lumii greco-romane pe spații întinse, vreme de secole. Țigle de felul celor amintite, lipsite de ștampila producătorului dar prevăzute uneori cu urme de impresiuni curbe și paralele, trasate cu degetele în pasta crudă, constituie un tip comun, obișnuit, în Dobrogea romană, de regulă în secolul al II-lea.

Urciorul ovoidal, date fiind și dimensiunile lui mijlocii, aparține categoriei vaselor de culoare roșie, frecventă în secolul al II-lea e.n. și urcioarelor cu o singură toartă, mult răspîndite în ultima sa jumătate ⁶.

O formă ceramică cu o circulație mai restrînsă este vasul sferic. Vase similare provenite din zona pontică sud-dunăreană au fost incluse în categoria unguentariilor, fiind descoperite în cantități apreciabile în complexe funerare. Forma evoluată, denumită tipul *bulb*, de care se leagă organic recipientul descris, se află în circulație spre sfîrșitul secolului I și în secolul al II-lea e.n. ⁷. Un exemplar de la Tomis se deosebește de *unguentarium*-ul nostru prin lipsa canelurilor și printr-o mai accentuată aplatizare a părții de susținere, elemente neesențiale care nu modifică conținutul tipologic ⁸.

Pentru unguentariile de tip *bulb* s-a stabilit descendența din prototipul elenistic cu corpul ovoidal, abundent în necropolele tomitane din secolul al III-lea î.e.n. ⁹. Ele nu pot fi însă izolate nici de produsele asemănătoare de sticlă, cunoscute din mormintele tomitane din secolul I e.n. Analogia este izbitoare cu un exemplar canelat, puțin mai scund dar cu diametrul mai mare ¹⁰. În acest caz reprezintă de fapt, transpunerea în argilă — material mai puțin costisitor — a unei forme evolute și realizate în sticlă, spre mijlocul secolului I e.n. și nu invers, cum am fi fost ispitiți să gîndim.

Deși oglinzile metalice abundă în așezările din ultima perioadă a celei de-a doua epoci a fierului, atribuite fiind atelierelor elenistice sau celor italice, pe teritoriul dobrogean nu am găsit o altă analogie în afara exemplarului descoperit în sarcofagul de la Mangalia în octombrie 1970 — datat în secolul al II-lea prin monede de la Faustina — de care se deosebește prin dimensiuni și prin stilul ornamentului ¹¹. Totuși cu toate că oglinda de la Mangalia este evident mai mare, iar învelișul posterior este

⁶ D. Tudor, *op. cit.* p. 85.

⁷ M. Bucovală, Pontica, 2, 1970, p. 312—318; D. Nikolov și Hr. Bujukliev *Arheologia*, 2, 1970, p. 56, fig. 8, balsamarii din argilă din tumulul nr. 8, datate la finele secolului al II-lea e.n.

⁸ M. Bucovală, *loc. cit.* fig. 32.

⁹ *Ibidem*, p. 312.

¹⁰ M. Bucovală, *Vase antice de sticlă la Tomis*, Constanța, nr. și fig. 63 p. 56 (vezi tipuri adiacente și bibliografie).

¹¹ Conținutul sarcofagului ne-a fost prezentat, cu lămuririle de rigoare, de către C. Stavru. *Îi mulțumim și pe această cale*; M. Bucovală, Pontica 3, 1970. Mormintul CDXXXVIII, p. 201 și fig. 9.

Oglinda de bronz, diam. 0,09 m. Mormintul datat în sec. II e.n.

ajurat și prevăzut cu ornamente vegetale stilizate, tipologic nu diferă de exemplarul comparat, pe care-l putem deci include în aceeași etapă cronologică¹².

Tipul zeiței Venus, astfel cum se conturează din stilul figurii, se

Fig. 3. Urcior și unguentarium din inventarul mormintului.

regăsește în primul rînd pe gemele grecești, apoi în timpul Imperiului roman timpuriu¹³.

Întrucît în formă statuară tipul respectiv nu este cunoscut, se poate presupune că la originea micului relief de bronz stă influența exercitată de gemele epocii imperiale.

Teritoriul în care se înscriu resturile funerare este mai de mult cunoscut pentru vestigiile de același caracter¹⁴, dar nu sînt temeiuri pentru a presupune că mormîntul din care provin a fost cuprins în perimetrul unei necropole. Se pare că departe de aglomerările urbane ale Durostorum-ului și ale așezării de *canabae*, a fost săpat pe teritoriul propriu de unul din acei proprietari locali ale căror vile rustice populau spațiul dintre actuala Silistra și pînă nu departe de comuna Ostrov¹⁵.

¹² Prof. dr. Hans Möbius apreciază că, în cazul în care mormîntul cu oglinda împodobită cu tipul Venus aparține sigur secolului al II-lea e.n. trebuie să ne gîndim la un obiect prețios de familie, deșus în mormînt.

¹³ A. Furtwängler, *Die antiken Gemmen*, 1900, I, pl. 34/19; *Antike Gemmen in Deutschen Sammlungen*, III, 1970, pl. 33/56 și pl. 34, nr. 61–64.

¹⁴ A. Frova, *op. cit.*, p. 10.

¹⁵ *Ibidem*.

Deși cele trei piese salvate nu pot constitui singure inventarul unui mormînt, căci de bună seamă aici urmau să se mai afle : un opaiț, monede depuse ritual și — judecînd după oglindă — diferite ustensile casnice sau de toaletă, alături de obișnuitele podoabe femeiești, nimic nu înlătură concluzia că mormîntul a aparținut unei defuncte cu o poziție socială avantajată. La aceasta ne îndreaptăște atît faptul săpării mormîntului pe terenul unei vile, cît și oglinda însăși căci, oricît de obișnuită în trusa de îngrijire a frumuseții la femeile romane, astfel de exemplare rămîn totuși veritabile articole de lux.

UNE TOMBE ROMAINE DU TERRITOIRE RURAL DU MUNICIPE DUROSTORUM

RÉSUMÉ

Un éboulement du talus de la chaussée nationale n° 3 Bucarest — Constanța près de la borne kilométrique 129 800 a mis au jour, sur la rive droite du Danube, à un endroit placé dans l'ancien territoire rural du municipe de Durostorum, une sépulture romaine. La majeure partie de son mobilier, y compris la dépouille du défunt, se sont perdus. Toutefois, on a constaté la présence des fragments de quatre grandes tuiles rectangulaires destinées à protéger la tombe, ainsi que celle de quelques pièces du mobilier funéraire, dont une cruche, une petite boîte à onguent et un miroir en métal; ce sont des objets courants dans les complexes funéraires du IIe siècle de n.è.

Le miroir, dont le revers est couvert d'un feuillet de bronze doré, est œuvré au repoussé et orné de motifs allégoriques. C'est un article de luxe, sorti selon les apparences des ateliers italiques, révélant que la tombe devait renfermer les restes d'une femme. Le grand prix d'un tel article s'avère significatif pour ce qui est de la haute position sociale de la défunte, fait également confirmé par cet enterrement en dehors des limites de la nécropole, vraisemblablement dans le territoire d'une *villa rustica*.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Miroir en bronze argenté (face).

Fig. 2. Restes du feuillet en bronze doré qui couvrait le dos du miroir.

Fig. 3. Cruche et boîte à onguent faisant partie du mobilier de la tombe.

